

Dr. Budavári-Takács Ildikó

A siker útjai

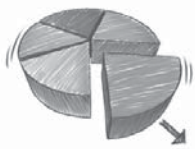
Vizsgálatunkban arra voltunk kíváncsiak, hogy mit gondolnak az emberek a sikeressé válást elősegítő feltételekről, módokról, illetve tulajdonságokról, vagyis arról, hogy az emberek milyen „stratégiákat” követnek a siker megvalósítása érdekében. Kérdőíves kutatásunkba több mint négyszáz főt vontunk be. Eredményeink alapján elmondhatjuk, hogy hét sikeresség-stratégiát tudtunk leírni, amelyek vizsgálati mintánkban összefüggést mutatnak a nemmel és az iskolai végzettséggel.

Mi a siker? A siker kutatások témái

A siker, sikeresség kutatása a XX. század társadalmi változásainak köszönhetően a szociológiában, illetve a pszichológiában megjelenő kutatási terület, amely elsősorban az „amerikai álm”-hoz kapcsolódó értelmezésekhez kötődően bukkan fel. A legtöbb e témával foglalkozó kutatás az amerikai kultúrában értelmezhető sikerességet, sikert célozza meg.

Mit is vizsgálnak a siker kutatások? A kutatások egyik fókuszja az emberek gondolkodásának vizsgálata a siker, illetve a kudarc magyarázataival kapcsolatban. Ezek az úgynevezett attribúciós kutatások (McClure és mtsai, 2011). A kutatások egy másik fókuszja maga a sikeresség értelmezése, vagyis annak kutatása, hogy az emberek mit is gondolnak a sikerről, mivel azonosítják (Váriné és Solymosi, 1999). Egy következő kutatási téma a sikeres emberekkel kapcsolatos sztereotípiák feltárása (Szabó, 2012). Végül egy fontos kutatási terület, annak vizsgálata, hogy az emberek mit gondolnak a sikeressé válást elősegítő feltételekről, illetve tulajdonságokról (De Vitis, Rich, 1996).

Magyarországon a sikeresség-kutatások a rendszerváltást követően jelentek meg. Kiemelkedő Váriné Szilágyi Ibolya és Solymosi Zsuzsa értelmiségiek és vállalkozók körében végzett átfogó kutatása (1999). A kutatás fókuszai és módszertana a későbbi siker kutatások meghatározó kiindulópontjának tekinthetők. „A siker lélektana” című műben a siker fogalmát illetően megállapítják, hogy a siker többjelentésű, komplex, összetett, nehezen átlátható, interperszonális fogalom, amellyel több tudományág (szociológia, közgazdaságtan, pedagógia, szociálpszichológia) is foglalkozik. Megkülönböztetik a „siker” társas-társadalmi jelenségét, amely szinte minden társadalomban a hatalom, a jobb életminőség, a magasabb pozíció birtoklásában mutatkozik meg, vagyis egyfajta „felfelé törekvésben” nyilvánul meg, és a „sikerességet”, amely pszichológiai jelenség, és valamely cselekvés, tevékenység mérhető természete (Szabó, Váriné, 2007). A magyarországi kutatások közül érdemes még megemlíteni a serdülők és pedagógusok körében végzett kutatásokat is (Szabó, Váriné, 2007, Szabó, 2012, Szabó, Kékesi 2014), amelyek egyik legfontosabb hozadéka, hogy rávilágítanak az iskola és a pedagógus szerepére a sikerességgel kapcsolatban,

illetve megpróbálnak feltárni a sikerrel kapcsolatban olyan tényezőket, amelyeket eddig nem, vagy kevésbé vizsgáltak (pl. a siker ára, a siker árnyoldalai).

A siker útjai

A siker kutatások egyik legfontosabb területe annak vizsgálata, hogy az emberek mit gondolnak a sikeressé válást elősegítő feltételekről, módokról, illetve tulajdonságokról, vagyis arról, hogy az emberek milyen „stratégiákat” követnek a siker megvalósításában. De Vitis és Rich (1996) vizsgálataik alapján négy módját írják le a siker elérésének. Az első mód, ahogyan az emberek a siker eléréséről gondolkodnak, a karakter etika (character ethic). Ennek a felfogásnak a lényege, hogy a sikeresség eléréséhez a jellem erejére van szükség. Ennek az etikának a jellemzője az abban való hit, hogy a siker elérésének kulcsa a kemény munkában, a takarékoságban, a szorgalomban keresendő, és olyan jellemvonások szükségesek hozzá, mint az erő, a kitartás, a józanság, a szilárdság, az igazságosság, a méltányosság, a férfiaság, a kötelességtudat, a szorgalom, a bizalom, a kezdeményezés vagy az ambíció. A második megközelítés a tudat fontosságát hangsúlyozza. Itt a tudat hatalmának etikájáról (mind power ethic) van szó. Ennek a megközelítésnek a lényege, hogy a siker záloga az önmagunkba vetett hit. Manapság sokat halljuk azt, hogy „fejben dől el”, ami tulajdonképpen ennek a megközelítésnek egy markáns példája. A harmadik módja a siker elérésének a személyiség etika (personality ethic). Lényege, hogy akkor leszünk sikeresek, ha a személyiségünk másokra hatást gyakorol. Fontos a jó benyomáskeltés, a kommunikációs képesség. Akkor vagyunk sikeresek, ha másokat meg tudunk győzni, tudjuk befolyásolni, vagy akár manipulálni őket. Végül a siker elérésének negyedik módja, a szívesség

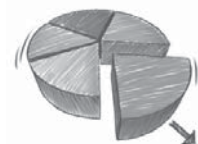
vagy szolgálat etika (service ethic). E szerint a szemlélet szerint az lesz sikeres, aki másoknak szívességeket, szolgálatokat tesz. Olyan jellemvonások társulnak hozzá, mint a segítőkészség, az önzetlenség, a jóindulat, az önfeláldozás, a felelősség és a fáradhatatlanság.

Jelen kutatásunk célja elsősorban az, hogy a siker elérésére vonatkozó „stratégiákat” tárjunk fel, vagyis megpróbáljunk mintázatokat találni a sikeresség felfogásaiban és a sikerességtörekvésekben. Akkor fogjuk „mintázatként”, „stratégiaként” értelmezni a siker tényezőket, ha azok együttjárnak a megítélésekben, vagyis egy faktorba rendeződnek a vizsgálat során. Az egy faktorba rendeződő sikertényezők mintázatát pedig a nem és az iskolázottság mentén kívánjuk leírni.

A vizsgálat

Módszer

A vizsgálatához kérdőíves módszert dolgoztunk ki. A sikertényezők feltérképezéséhez Váriné Szilágyi Ibolya és Solymosi Zsuzsa (1999) által létrehozott kérdőívet vettük alapul, amelyet átdolgoztunk. Az új itemeket 48 interjú alapján gyűjtöttük össze, amelyek során egyetemistákat kértünk arra, hogy sorolják fel azokat a legfontosabb tényezőket, amelyek szükségesek a sikerhez. A válaszokat tartalmunk alapján csoportosítottuk, majd listába szedtük. Az így létrehozott önkitalöltős kérdőívben, hatfokú skálán 58 sikertényező megítélésére kértük a vizsgált személyeket. A válaszadóknak az 58 sikertényezőről el kellett dönteniük, hogy mennyire tartják fontosnak a siker elérése szempontjából („Ön szerint mennyire meghatározóak ezek a tényezők a siker elérésében?”). A vizsgált személyeket egyetemi hallgatók keresték fel. Elektronikus formában és személyesen vették fel velük a kérdőíveket. A kérdőív felvétele 2013-ban és

2014-ben történt. A siker összetevőinek kiderítéséhez főkomponens-analízist használtunk, majd a faktorok mentén hasonlítottuk össze az átlagokat nemek, és iskolai végzettség szerint.

Minta

A vizsgálat során 412 főt kerestünk meg a kérdőívünkkel. Értékelhető választ azonban csak 287 fő adott. Értékelhetetlennek minősítettük a félig kitöltött, hiányos kérdőíveket. A 287 fő korosztály szerinti megoszlása: 76 fő 18–24 éves, 130 fő 25–65 éves és 81 fő 65–79 éves. Az aktív korú vizsgált személyeink az egészségügyben dolgoznak, különböző munkakörökben. A nem aktív vizsgált személyeink a legkülönbözőbb munkakörökben dolgoztak aktív éveik alatt. Ez torzíthatja eredményeinket. Iskolai végzettség szerinti megoszlás: 26 fő nem fejezte be az általános iskola nyolc osztályát, 142 fő középiskolai végzettséggel (szakiskola, szakközépiskola, érettségi) és 119 fő felsőfokú (egyetem, főiskola) végzettséggel rendelkezett. A nemi megoszlás: 168 fő nő és 119 fő férfi.

Hipotézisek

Feltételezzük, hogy a siker tényezői faktorokba rendeződnek. Azt várjuk, hogy egy-egy faktort 4-5 tényező fog leírni. De Vitis és Rich (1996) típusait szeretnénk kimutatni, ugyanakkor inkább arra számítottunk Szabó (2012) kutatásai alapján, hogy a faktorok másképp fognak elrendeződni.

Feltételezzük, hogy a siker elérésének „stratégiai” különböznek a nemek és az iskolai végzettségek szerint.

Eredmények

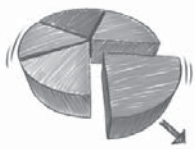
A siker hét útja

Az elvégzett faktoranalízis alapján az 58 itemből 28 kiesett. A faktoranalízisben szereplő 30 item hét faktorba rendeződött (1. ábra).

Megvizsgáltuk a faktorok belső konzisztenciáját (Cronbach- α értékek), amely jónak mondható, tehát egy-egy faktoron belül valóban egy tartalom jelenik meg (2. ábra).

Gátlástalanság	Hatalom	Erkölcösség	Társas	Kemény munka	Céltudatosság	Képességek
ügyeskedés	befolyás	becsületesség	jótekonycodás	komoly munka	optimizmus	dönteni tudás
törtetés	protekción	erkölcsi tartás	pszichológiai érzék	kiváló teljesítmény	kitartás	jó képességek
gátlástalanság	hatalom	ön-megtartóztató élet	mások segítése	elhivatottság	céltudatosság	testi ügyesség
	összeköttetések	szilárd erkölcs		talpraesettség	tudja, mit akar	jó iskola
		empátia		kemény munka		alkalmazkodó képesség
				magabiztoság		

1. ábra: A sikeresség faktorai (287 fő lekérdezése alapján) Forrás: A szerző saját szerkesztése

ADATOK ÉS TÉNYEK

	átlag	(Cronbach α értékek)
Gátlástalanság	2,84	0,79
Hatalom	3,13	0,85
Erkölcösség	4,17	0,83
Társas	4,75	0,77
Kemény munka	4,78	0,87
Céltudatosság	4,79	0,82
Képességek	4,25	0,74

2. ábra: A sikeresség faktorainak átlagai és a skálák belső konzisztenciája (Cronbach α értékek) Forrás: A szerző saját szerkesztése

Az első faktorba tartoznak az ügyeskedés, törtetés és a gátlástalanság tényezői. A faktornak a „**gátlástalanság**” nevet adtuk, mert talán ez fejezi ki leginkább a három tényező lényegét. Ez a faktor jól mutatja a korábbi vizsgálatokban már megjelent felvetést, amely szerint a sikerhez negatív, az emberek által elutasított tartalmak is kötődnek (Szabó, 2012, Hunyady, 2010).

A második faktor a „**hatalom**”, amelyhez a befolyás, a protekció, a hatalom és az összeköttetések tartoznak. A faktor leginkább De Vitis és Rich (1996) által „személyiség etikának” nevezett siker „stratégiához” hasonlít, azzal a lényegi különbséggel, hogy itt nem csupán a személyiség lehet a hatalom forrása, hanem egyéb tényezők (pl. pénz, beosztás, társadalmi státusz által megszerzett hatalom, befolyás) is.

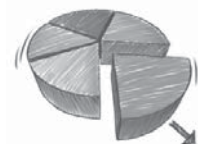
A harmadik faktor az „**erkölcösség**”. Ennek a faktornak az összetevői a becsületesség, az erkölcsi tartás, az önmegtartóztató élet, a szilárd erkölcs és az empátia. Az empátia kicsit kilóg a sorból, további vizsgálatokkal érdemes tisztázni, hogy hogyan kapcsolódik a faktor többi tagjához. Ez a faktor De Vitis és Rich (1996) karakter etikájával mutat rokonságot, amelyben a siker eléréséhez olyan személyiség tulajdonságok fontosságát hangsúlyozzák, mint az igazságosság és a méltányosság.

A negyedik faktornak a „**társas**” nevet adtuk, abból a megfontolásból, hogy a faktor összetevői, mint a jótékonykodás, a pszichológiai érzék, illetve mások segítése azt segíti elő, hogy az egyén másokkal jobb kapcsolatban legyen. A faktor hasonló De Vitis és Rich (1996) által leírt szívesség vagy szolgálat etikához.

Az ötödik faktor a „**kemény munka**” elnevezést kapta. A faktor összetevői a komoly munka, a kiváló teljesítmény, az elhivatottság, a talpraesettség, a kemény munka, a magabiztosság. Láthatjuk, hogy ez a faktor is a De Vitis és Rich (1996) által „karakter etikának” nevezett etikával mutat rokonságot. Ez alapján azt a megállapítást tehetjük, hogy a „karakter etika” mint magatartásminták és tulajdonságok együttese legalább két faktorba rendeződő sikerességhez kapcsolódó tulajdonságokat, összetevőket tartalmaz.

A sikeresség hatodik útja a „**céltudatosság**” faktora. Ez a faktor tartalmazza az optimizmus, a kitartás és a céltudatosság összetevőket. (A faktor nem meglepő. A sikeresség kutatásokban a siker definícióját, tartalmát vizsgáló kutatások rendre felvetik a siker azonosítását a célok elérésével.)

Végül, a hetedik faktor a „**képességek**”. Ebbe a faktorba rendeződik a dönteni tudás, a jó képességek, a testi ügyesség, az alkalmazkodó képesség és a jó iskola. A jó iskola mint sikeresség tényező ugyan nem képesség, mégis a faktoranalízis a többi, elsősorban képességeket jelölő tényező mellé sorolja. Talán nem véletlen, hogy a jó iskola ide sorolódik, hiszen az iskolai előrehaladás, kvázi sikeresség könnyen köthető a képességekhez, illetve a jó iskola a képességek kibontakoztatásához.

Nemek szerinti jellemzők

Megvizsgáltuk, hogy a sikeresség különböző útjairól hogyan vélekednek a férfiak és a nők.

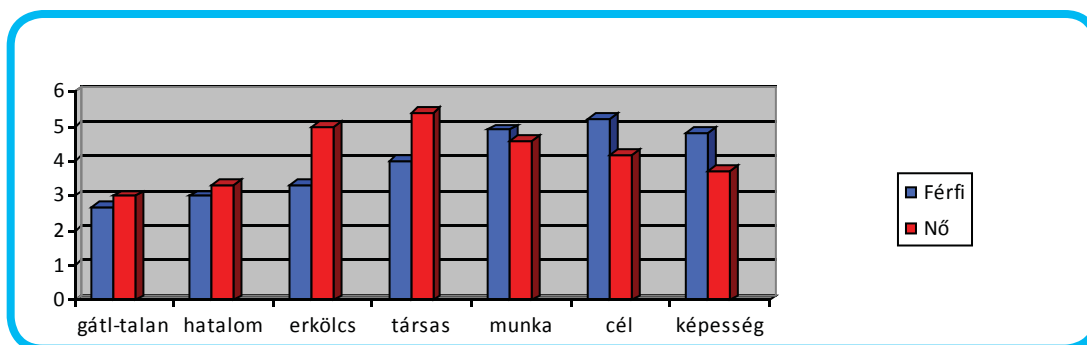
Azt találtuk, hogy a férfiak a sikerhez vezető úton a legfontosabb tényezőnek a céltudatosságot, a kemény munkát és a képességeket, a legkevésbé meghatározónak a gátlástalanságot és a hatalom tényezőit tartják. A nők a siker elérésében a társas tényezőket tartják a legfontosabbnak, majd az erkölcsi tényezőket és a kemény munkát. A gátlástalanságot és a hatalom tényezőit ők sem tartják meghatározónak (3. ábra).

Iskolai végzettség szerinti jellemzők

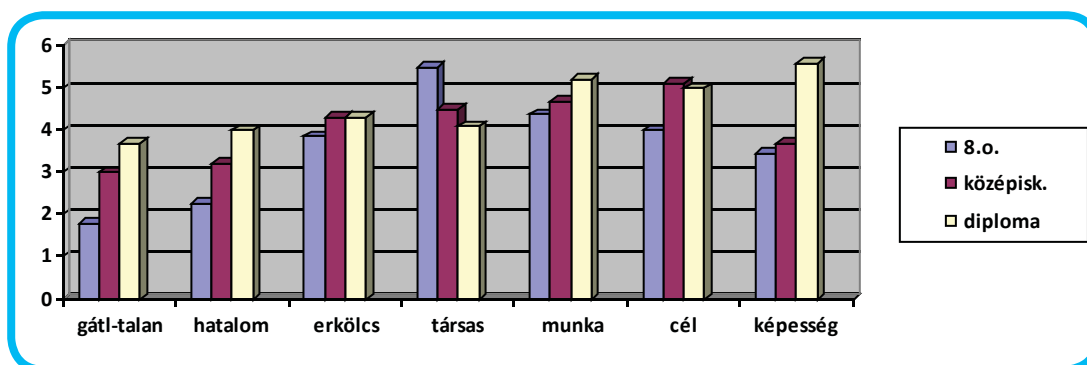
Az iskolai végzettség tekintetében is megvizsgáltuk a sikerességről alkotott felfogásokat. A csupán 8 általános iskolával, vagy az alatti végzettséggel rendelkezők (26 fő) a társas tényezőket emelték ki a sikeresség elérése szem-

pontjából. Vagyis úgy gondolják, hogy a siker elérése szempontjából a legfontosabb a játékoskodás, a pszichológiai érzék, illetve mások segítése. Fontos tényezőnek tekintik továbbá a kemény munka összetevőit és a céltudatosságot. Mivel igen kis mintáról van szó, az eredmények nem tekinthetők megbízhatónak. A másik két csoport eredményei azonban érdekes különbségeket mutatnak.

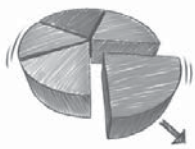
A diplomások a siker szempontjából a képességeket (dönteni tudás, jó képességek, testi ügyesség, alkalmazkodó képesség, jó iskola), a kemény munkát (komoly munka, kiváló teljesítmény, elhivatottság, talpraesettség, kemény munka, magabiztosság) és a céltudatosságot (optimizmus, kitartás, céltudatosság) tartják a legmeghatározóbbnak. A középiskolát végzettek számára a siker záloga a céltudatosság, a kemény munka és a társas tényezők (játékoskodás, pszichológiai érzék, mások segítése).

3. ábra: A sikeresség faktorainak átlagai nemek szerint (n= 287) Forrás: a szerző saját szerkesztése

4. ábra: A sikeresség faktorainak átlagai iskolai végzettség szerint (n= 287) Forrás: A szerző saját szerkesztése

Összegzés

Vizsgálatunkban arra voltunk kíváncsiak, hogy mit gondolnak az emberek arról, hogy milyen úton, módon lehetnek sikeresek? Kérdőíves vizsgálatunkba több mint 400 embert vontunk be 18–79 éves korig. Az adatok elemzése alapján azt mondhatjuk, hogy hipotéziseink beigazolódtak. A siker tényezői faktorokba rendeződtek. A faktorokat 3–5 tényező írja le. De Vitis és Rich (1996) típusait csak részben tudtuk kimutatni, bebizonyosodott, hogy a faktorok egy új struktúra mentén rajzolódnak ki. Bebizonyosodott továbbá, hogy a siker elérésének „stratégiái”, vagyis az, hogy hogyan gondolkodnak az emberek a siker elérésének módjáról, függ a nemtől és az iskolai végzettségtől is. Az eredményeink irányvonalakat adnak, azonban semmiképp nem tekinthetők véglegesnek. Kutatásunkat folytatni kívánjuk, és tervezzük megvizsgálni az életkor, a foglalkozások, illetve különböző háttérváltozók (pl. szülők iskolai végzettsége) összefüggéseit a sikerességről való felfogással.

A szerző

Dr. Budavári-Takács Ildikó
klinikai és mentálhigiéniai
szakpszichológus

SZIE GTK Társadalomtudományi
és Tanárképző Intézet, Pszichológia
Tanszék
tanszékvezető, egyetemi docens

IRODALOMJEGYZÉK

- Devitis, J. L., Rich, J. M. (1996): *The succes ethic Education and the American Dream*, State University, New York: Press
- Hunyady Gy. (2010): *A társadalmi közérzet hullámverése 20 Év után*, Napvilág Kiadó, Budapest
- McClure, J., Meyer, L. H., Garisch, J., Fischer, R., Weir, K. F., & Walkey, F. H. (2011): *Students' attributions for their best and worst marks: Do they relate to achievement?* Contemporary Educational Psychology 36, pp. 71–81.
- Szabó É. (2012): *A serdülők sikeresség felfogása*, In: Körössy J. és Kövály Z. (szerk.) *Fiatalok biztonságkeresési stratégiái az információs társadalomban*, Primaware, Szeged http://www.pszich.u-szeged.hu/psy/attachments/article/620/ebook_0618_2.pdf (letöltés: 205. január 10.)
- Szabó É., Kékesi M. (2014): *Success Perception Embedded in the Experience of Adverse Social Slection of Psot-Communist Transition Society*. In: *Belvedere meridionale, Vieewpoints, Perspective - Tematic Issue 26*. (4)
- Szabó É., Váriné Szilágyi I. (2007): *Tanárok sikerképe a rendszerváltás után*. In: *Alkalmazott Pszichológia*. IX. 3–4. pp. 123-146.
- Váriné Szilágyi I., Solymosi Zs. (1999): *A siker szociális reprezentációja- értelmiségi rétegeknél* In: Váriné Szilágyi I., Solymosi Zsuzsa (szerk.) *A siker lélektana*, Új Mandátum, Budapest

In our survey we were inquisitive about what people think are the principles of becoming successful and what are the qualities that will lead to it? What sort of strategies do they follow to achieve success? Through questionnaire we involved more than four hundred people in our research.

Based on its output we identified seven success strategies which correlate with gender and qualification.